

Justerat 2017-06-21**Åsa Lindhagen (MP) och Andréa Ström (M)****§ 16****Barn och unga som har sex mot ersättning – sexuell exploatering och utsatthet, 2014-2016****Slutrapport maj 2016**

Dnr 3.2-80/2014

Socialnämndens beslut

1. Socialnämnden godkänner denna redovisning.
2. Ärendet delges stadsdelsnämnderna.

Ärendet

Socialförvaltningen har drivit satsningen *Barn och unga som har sex mot ersättning - sexuell exploatering och utsatthet* utifrån ett uppdrag i Stockholms stads budget 2014. Syftet har varit att höja kunskapsnivån inom stadens socialtjänst och därmed öka förutsättningarna för att upptäcka, bemöta och hjälpa barn och unga, som har sex mot ersättning eller är sexuellt utsatta eller exploaterade. Ett utbildningspaket har utvecklats och utbildningsdagar har ordnats. Vidare har forskning bedrivits och högskolekurser genomförts. Utbildningarna har varit uppskattade och avspeglat kunskap från forskning, professionellas och ungdomars egna erfarenheter. Olika utvecklingsarbeten har beviljats medel, varav utbildningen *Våga vara viktig* för personal vid stadens HVB för ensamkommande barn och unga samt preventionsprogrammet *Respekt och Självrespekt, normer kring sexualitet bland ungdomar*, som riktar sig direkt till unga, fortsatt pågår. Medarbetarna i staden och samarbetspartners som tagit del av satsningen har fått ökade kunskaper om sexuella risksituationer för barn och unga. Förutsättningarna för att fler barn och unga i olika former av sexuell utsatthet ska bli upptäckta, få ett gott bemötande, bli stöttade på ett hjälpsamt sätt och vägleda till fortsatt behandling har stärkts. Syftet bedöms vara uppfyllt.

Förvaltningen har redovisat ärendet i ett tjänsteutlåtande daterat 5 maj 2017.

Beslutsgång

Ordföranden konstaterar att det finns ett förslag till beslut och det är förvaltningens. Ordföranden finner att nämnden beslutar enligt förvaltningens förslag.

Vid protokollet

Sigrún Andersdóttir
Sekreterare

Handläggare
Marianne Gabrielsson
Telefon: 08-508 25 950**Till**
Socialnämnden
2017-06-13

Barn och unga som har sex mot ersättning - sexuell exploatering och utsatthet, 2014-2016

Slutrapport maj 2016

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner denna redovisning.
2. Ärendet delges stadsdelsnämnderna.

Gillis Hammar
förvaltningschefVeronica Wolgast Karlberg
avdelningschef

Sammanfattning

Socialförvaltningen har drivit satsningen *Barn och unga som har sex mot ersättning - sexuell exploatering och utsatthet* utifrån ett uppdrag i Stockholms stads budget 2014. Syftet har varit att höja kunskapsnivån inom stadens socialtjänst och därmed öka förutsättningarna för att upptäcka, bemöta och hjälpa barn och unga, som har sex mot ersättning eller är sexuellt utsatta eller exploaterade. Ett utbildningspaket har utvecklats och utbildningsdagar har ordnats. Vidare har forskning bedrivits och högskolekurser genomförts. Utbildningarna har varit uppskattade och avspeglat kunskap från forskning, professionellas och ungdomars egna erfarenheter. Olika utvecklingsarbeten har beviljats medel, varav utbildningen *Våga vara viktig* för personal vid stadens HVB för ensamkommande barn och unga samt preventionsprogrammet *Respekt och Självrespekt, normer kring sexualitet bland ungdomar*, som riktar sig direkt till unga, fortsatt pågår. Medarbetarna i staden och samarbetspartners som tagit del av satsningen har fått ökade kunskaper om sexuella risksituationer för barn och unga. Förutsättningarna för att fler barn och unga i olika former av sexuell utsatthet ska bli upptäckta, få ett gott bemötande, bli stöttade på ett hjälpsamt sätt och vägleda till fortsatt behandling har stärkts. Syftet bedöms vara uppfyllt.

Bakgrund

Enligt Barnkonventionens artikel 34 har barn och unga rätt att skyddas mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Svensk lagstiftning är tydlig med att barn inte ska förekomma i sexhandel och att de barn som är drabbade ska få skydd och stöd. Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för alla barn och unga i åldern 0–20 år enligt 5 kap.1§ socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

Barn och unga som har sex mot ersättning och blir sexuellt exploaterade eller utsatta har oftast en social utsatthet. Inte sällan har barnen haft kontakt med socialtjänsten, men utan att den sexuella exploateringen har blivit uppmärksammas eller belyst. Det är därför angeläget att medarbetare inom stadens socialtjänst har fördjupade kunskaper inom området för att kunna stötta på ett bra sätt.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor. Ärendet har behandlats i förvaltningsgruppen den 7 juni 2017. Rådet för funktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet den 8 juni 2017.

Ärendet

Syftet med satsningen under de tre åren har varit att höja kunskapsnivån inom stadens socialtjänst och därmed öka förutsättningarna för att kunna upptäcka, bemöta, hjälpa och på ett respektfullt och ändamålsenligt sätt stötta barn och unga som har sex mot ersättning, är sexuellt utsatta eller exploaterade.

Under 2014 togs ett utbildningspaket fram som byggde på en inventering som gjorts i samråd med socialtjänstavdelningen under hösten 2013. Under de två första åren hölls utbildningsdagar med utgångspunkt från utbildningspaketet. Vid dessa tillfällen delades erfarenheter mellan medarbetare från socialtjänst, elevhälsa, ungdomsmottagningar och samarbetspartners inom bland annat polis, barnmorskemottagningar och sjuksköterskor från hälsovården. Totalt 320 personer deltog vid utbildningsdagarna. Varje utbildningstillfälle följdes upp genom en webbaserad enkät. Svaren sammanställdes kontinuerligt och resultaten beaktades i den fortsatta planeringen av satsningen. Därutöver har två högskoleutbildningar avropats som genomförts med 25 deltagare per kurs, bestående av medarbetare från stadens socialtjänst och skolkuratorer.

Satsningen har bistått lovande projekt i staden genom att förmedla utvecklingsmedel. Det innebär att Järva ungdomsmottagning kunde

utveckla sina arbetsmetoder och Mikamottagningen kunde utöka sina besök vid ungdomsmottagningar och grundskolor. Satsningen har beviljat medel till två program. Framtid Stockholm i samarbete med Länsstyrelsen har tagit fram en utbildning för medarbetare vid stadens HVB-verksamheter för ensamkommande barn och unga, *Våga vara viktig*, där den sexuella utsattheten ingår som en central komponent samt preventionsprogrammet *Respekt och Själrvspect*, *normer kring sexualitet bland ungdomar* som riktar sig till unga.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Det övergripande syftet med satsningen under de tre åren har varit att höja kunskapsnivån inom stadens socialtjänst och därmed öka förutsättningarna för att kunna upptäcka, bemöta och hjälpa barn och unga, som har sex mot ersättning eller är sexuellt utsatta eller exploaterade. Utbildningsdagarna, högskoleutbildningarna och de lokala utvecklingsprojekten som satsningen beviljat utvecklingsmedel till, följdes upp och majoriteten av deltagarna har varit nöjda och anser att de fått användbar kunskap respektive utvecklat sitt arbete på ett sätt som gynnar barn och unga.

Syftet med satsningen är uppnådd. Det innebär att medarbetarna som tagit del av satsningen har fått ökad medvetenhet och kunskap om barn och unga som har sex mot ersättning eller är sexuellt exploaterade och utsatta samt ökad förståelse om bemötande, insatser och åtgärder.

Det innebär att fler barn och unga i sexuell utsatthet som stadens socialtjänst med samarbetspartners kommer i kontakt med kan få ett gott bemötande, kan bli stöttade på ett hjälpsamt sätt och få en vägledning till fortsatt behandling. Det innebär att fler barn och unga ges stöd till att utvecklas gynnsamt och för att bättre kunna utvecklas utifrån sin potential.

Utbildningen för medarbetare vid stadens HVB-verksamheter för ensamkommande *Våga vara viktig* har varit uppskattad och kommer att erbjudas till stadens boenden och även inkludera familjehem¹. *Respekt och Själrvspect*, *normer kring sexualitet bland ungdomar* pågår även under 2017 och har en planering för att det preventiva programmet som riktar sig till unga, ska spridas över staden och skapa en struktur för att frågor om sexuell exploatering och utsatthet kommer att kunna uppmärksammas över tid. Utbildningspaketet med kunskapssammanställning och informationsfilmer finns tillgängliga via stadens hemsida. Det innebär att stadens medarbetare med samarbetspartners har fortsatt tillgång till

¹ SoN 28/3-17 beslutade att Framtid Stockholm ska erbjuda utbildningen till stadens boenden för ensamkommande Dnr 1.5.2-82/2017.

diskussionsunderlag för fördjupning i arbetsgrupper eller för självstudier. Förvaltningens slutsats att satsningens mål är uppfyllt.

Bilagor

1. Barn och unga som har sex mot ersättning - Sexuell utsatthet och exploatering. Slutrapport 2014-2016.

**Barn och unga som har
sex mot ersättning -
Sexuell utsatthet och
exploatering**

Slutrapport 2014-2016

**Barn och unga som har sex mot ersättning - sexuell utsatthet
och exploatering, Slutrapport 2014 -2016**
Juni 2017

Dnr: 3.2-80/2014

Utgivare: Socialförvaltningen

Kontaktperson: Marianne Gabrielsson

Sammanfattning

Socialförvaltningen har under 2014-2016 drivit en satsning om barn och unga som har sex mot ersättning och sexuell exploatering av barn samt sex som självskadebeteende utifrån uppdrag i Stockholms stads budget.

Enligt Barnkonventionens artikel 34 har alla barn upp till 17 år rätt att skyddas mot alla former av sexuella övergrepp och mot att utnyttjas i prostitution och pornografi. Sexuell exploatering av barn är ett brott som omfattar sexuella övergrepp, trakasserier och våldtäkt, samt utnyttjande i form av pornografi, prostitution och barnäktenskap. När det sexuella övergreppet involverar fler än förövaren och barnet, benämns det ibland som sexuell exploatering. Svensk lagstiftning är tydlig med att barn inte ska förekomma i sexhandel och att de barn som är drabbade ska få skydd och stöd. Inte sällan har barnen haft kontakt med socialtjänsten, men utan att den sexuella exploateringen har blivit uppmärksammas eller belyst på ett hjälpsamt sätt¹. Det är därför angeläget att medarbetare inom stadens socialtjänst har fördjupade kunskaper inom området så att drabbade barn och unga kan få rätt hjälp.

Det övergripande syftet har varit att höja kunskapsnivån inom stadens socialtjänst och därmed öka förutsättningarna för att kunna upptäcka, bemöta, hjälpa och på ett respektfullt och ändamålsenligt sätt stötta barn och unga som har sex mot ersättning.

Socialförvaltningen utvecklade under 2014 ett utbildningspaket bestående av filmer, kunskapssammanställning och utbildningsdagar för att stärka stadens arbete med *barn och unga som har sex mot ersättning*. Utbildningspaketet avspeglade kunskap från forskning, professionellas kunskaper från arbete med unga och ungdomars egna erfarenheter. En referensgrupp med representanter från Barnahus, Mikamottagningen, Astrid Lindgrens barnsjukhus barnskyddsteam, ungdomsjouren och en av stadens ungdomsmottagningar har bistått satsningen.

Erfarenheter från det första året indikerade att fokus i arbetet behövde vidgas. En breddning av fokusområdet med underrubriken *sexuell exploatering och utsatthet*, möjliggjorde att uppmärksamheten även riktades mot fler sexuella riskbeteenden och unga som utsätter andra barn och unga. Under det andra året fortsatte utbildningssatsningarna. Stadens verksamheter inom området delade erfarenheter och forskningsresultat presenterades.

---

¹ Definitioner och bakgrundsfakta kommer från kunskapssammanställningen som togs fram inom ramen för satsningen: *Sexuella övergrepp och sexuell exploatering av unga i Stockholms stad – förekomst, bakgrund samt stöd och hjälp* (Jonsson & Svedin 2015)

Därutöver finansierades platser vid Ersta Sköndals Högskolas utbildning *Barn och unga med sexuella beteendeproblem 7.5* högskolepoäng och Karolinska Institutets *Barn och unga och sexuell övergreppsproblematik 7.5* högskolepoäng.

Medarbetare vid Mikamottagningen, Framtid Stockholm och stadens ungdomsmottagningar fick genom studieresor kunskapspåfyllning och stärkte sina nätverk både inom staden och internationellt.

Satsningen uppmärksammade att staden hade goda exempel på hur man kunde arbeta förebyggande inom området. Under det första året beviljades därför medel till ett metodutvecklingsprojekt som bedrevs vid Järva ungdomsmottagning. Under det andra året beviljades medel till ett projekt som Mikamottagningen tillsammans med Stockholms läns landsting drev och projektet *Respekt och självrespekt – Normer kring sexualitet bland ungdomar* vid Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning. Det sistnämnda var ett samverkansprojekt som drivits tillsammans med grundskolor i stadsdelen och som innebar ett arbete kring attityder kring den egna och andras kroppar, med barn i årskurs åtta.

De som tog del av satsningen under de två åren var personal inom Framtid Stockholm, utredande socialsekreterare, behandlare (däribland från hem för vård eller boende, HVB för ensamkommande barn och unga), kvinnofridssamordnare, fältassistenter, preventionssamordnare och kuratorer från ungdomsmottagningar. Från samarbetspartners deltog medarbetare från elevhälsan och rektorer från stadens skolor samt poliser och barnmorskor. Totalt deltog 320 personer vid utbildningstillfällena.

I samarbete med Linköpings universitets avdelning för barn och ungdomspsykiatri togs ny kunskap fram om stockholmsungdomars erfarenheter av sexuella övergrepp. Resultatet redovisades under utbildningsdagar och låg till grund för den fortsatta planeringen för år 2016.

Inriktningen under det avslutande året 2016

Under 2016 inriktades satsningen på att möta de behov som identifierats av referensgrupp, styrgrupp, rekommendationer från Linköping universitets forskningsstudie och från uppföljningarna av utbildningssatsningarna:

- Bidra till att personal på HVB för barn som kommer ensamma till Sverige, ges ökad kompetens inom området
- *Respekt och Självrespekt, normer kring sexualitet bland ungdomar* beviljas fortsatta projektmedel i syfte att fördjupa och dokumentera arbetet samt sprida erfarenheter.

- Mikamottagningen tilldelas medel för att kunna anordna fortsatta seminarier på temat *barn och unga som har sex mot ersättning – sexuell utsatthet och exploatering*
- Högskoleutbildning *Barn och unga och sexuell övergreppsproblematik 7.5* högskolepoäng som avropas från Karolinska Institutet.

Resultat

Satsningens övergripande mål har varit att erbjuda fördjupad kunskap om barn och unga som har sex mot ersättning, sexuell exploatering och utsatthet. Målet bedöms vara uppfyllt. De anordnade utbildningsdagar har varit välbesökta och uppskattade. Ny kunskap har tagits fram som successivt har beaktats i satsningens utformning under tiden som den pågått. Lovande initiativ har beviljats utvecklingsmedel och högskoleutbildningar har genomförts med nöjda deltagare som resultat. Sammantaget har medarbetarna i staden och samarbetspartners som tagit del av satsningen fått breddade kunskaper inom området och förutsättningar för att upptäcka, bemöta och stötta barn och unga vidare har förbättrats. Det innebär att fler barn och unga i olika former av sexuell utsatthet som stadens socialtjänst med samarbetspartners kommer i kontakt med kan få ett gott bemötande, bli stöttade på ett hjälpsamt sätt och vägleda till fortsatt behandling. Det ökar andelen barn och unga i sexuell utsatthet som kan utvecklas gynnsamt och som får det skydd och stöd som de har rätt till.

Satsningen har producerat material som finns tillgängligt via stadens hemsida. Ytterligare exempel på varaktigt resultat är två utvecklingsarbeten. Utbildningen för medarbetare vid stadens HVB-verksamheter för ensamkommande *Våga vara viktig* har varit uppskattad och har förutsättningar att få ökad spridning. *RoS Stockholm* pågår även under 2017 och har en planering för att det preventiva programmet *Respekt och Självrespekt, normer kring sexualitet bland ungdomar* som riktar sig till unga ska spridas över staden. *Ros Stockholm* bygger också upp en struktur för att frågor om sexuell exploatering och utsatthet kommer att kunna uppmärksammas över tid.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Inledning	7
Bakgrund	7
Syfte och mål	8
Projektet under 2014-2015	8
Fokus vid utsatta grupper, fortsatt kunskapsfördjupning och satsning på preventiva åtgärder	11
Genomförandet av satsningen under 2016	11
Slutord	17

Inledning

Socialförvaltningen har under 2014-2016 drivit en satsning om barn och unga som har sex mot ersättning och sexuell exploatering av barn samt sex som självskadebeteende bland unga utifrån uppdrag i budget 2014.²

Satsningen har hetat *Barn och unga som har sex mot ersättning - Sexuell utsatthet och exploatering*.

Denna rapport summerar arbetet som bedrivits under de tre åren. För en utförligare beskrivning av satsningen under 2014-2015 hänvisas till *Delrapport - Barn och unga som har sex mot ersättning - sexuell utsatthet och exploatering, 2014-2015 samt inriktning för 2016* Dnr 3.2-80/2014, SoN 20160419.

Bakgrund

Enligt Barnkonventionens artikel 34 har barn och unga rätt att skyddas mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Sexuella övergrepp innebär att någon utsätter barn för handlingar av sexuell natur som barnet på grund av sin ålder eller utvecklingsnivå inte kan förstå eller ge sitt samtycke, eller när handlingen bryter mot samhällets lagar eller sociala förbud.³

När det sexuella övergreppet involverar fler än förövaren och barnet, benämns det ibland som sexuell exploatering. Enligt FN:s definition innebär sexuell exploatering av barn handel med barn i sexuellt syfte, barnpornografi och barnprostitution. (UN 54/263). Det finns flera begrepp som används synonymt för att beskriva barn och unga som har sex och där det utgår ersättning, exempelvis barnprostitution, barn i sexhandel, sex mot ersättning och sälja sex. I satsningen bestämde vi oss för att använda 'sex mot ersättning'. Med sex mot ersättning menas att en person fått ersättning i utbyte mot en sexuell tjänst. Det kan till exempel vara pengar, kläder, droger, någonstans att sova eller ett modellkontrakt. Det var dock svårt att finna ett samlat begrepp som fångade in bredden av det som avsågs, vilket var anledningen till att satsningens fick ett längre namn *Barn och unga som har sex mot ersättning - sexuell utsatthet och exploatering*.

---

² "Socialnämnden ska fördjupa arbetet mot barn- och ungdomsprostitution samt självskadebeteende. Nämnden ska genomföra utbildningsinsatser samt fortsätta arbetet med kunskapsinhämtning kring området". (cit. sid 138 i Stockholms stads budget 2014)

³ Definitioner och bakgrundsfakta kommer från kunskapsutvärderingen som togs fram inom ramen för satsningen: *Sexuella övergrepp och sexuell exploatering av unga i Stockholms stad – förekomst, bakgrund samt stöd och hjälp* (Jonsson & Svedin 2015)

Svensk lagstiftning är tydlig med att barn inte ska förekomma i sexhandel och att de barn som är drabbade ska få skydd och stöd. Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för alla barn och unga i åldern 0–20 år enligt 5 kap.1§ socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

Forskning visar att barn som får ersättning för sex oftare upplever relationen till sina föräldrar som sämre. De bor oftare utan en eller båda sina föräldrar och har oftare rymt hemifrån på grund av sin dåliga hemsituation. Deras psykiska och fysiska hälsa skattas som sämre och självkänslan som lägre. De har också i betydligt högre grad varit utsatta för fysiska och sexuella övergrepp. Unga med osäker könstillhörighet är överrepresenterade. I en svensk studie med över 3 000 ungdomar svarade 78 procent av dem som sålt sex att de hade varit utsatta för sexuella övergrepp. Unga som får ersättning för sexuella tjänster lever oftare mer riskfyllda liv än andra unga. De har alkoholdebuterat tidigare, oftare testat droger, har oftare självskadebeteende och antisociala beteenden.

Unga som har sex mot ersättning kan inte förstås som ett entydigt fenomen som bara har en orsak och en lösning. Självkänsla och sexuell utsatthet hänger samman och studier visar att den sexuella utsattheten minskar när självkänslan stärks. Unga som har sex för att skada sig, som självskadebeteende, ingår i gruppen unga som har sex mot ersättning.

Barn och unga som får ersättning för sexuella tjänster har oftast en social utsatthet. Inte sällan har barnen haft kontakt med socialtjänsten, men utan att den sexuella exploateringen har blivit uppmärksammasad eller belyst på ett hjälpsamt sätt. Det är därför angeläget att medarbetare inom stadens socialtjänst har fördjupade kunskaper inom området för att kunna stötta på ett bra sätt.

Syfte och mål

Det övergripande syftet med satsningen under de tre åren har varit att höja kunskapsnivån inom stadens socialtjänst och därmed öka förutsättningarna för att kunna upptäcka, bemöta, hjälpa och på ett respektfullt och ändamålsenligt sätt stötta barn och unga som har sex mot ersättning.

Satsningens övergripande mål var att erbjuda fördjupad kunskap om *barn och unga som har sex mot ersättning*.

Projektet under 2014-2015

Under 2014 och 2015 fördelades medlen till kompetenshöjande satsningar för medarbetare som arbetar nära målgruppen, utvecklingsprojekt och forskningsuppdrag till Linköpings universitet.

Utbildningssatsning

Under 2014 tog socialförvaltningen fram ett utbildningspaket i samarbete med Linköpings universitet. Utbildningen bestod av tre delar: utbildningsdagar, en tryckt kunskapssammanställning och tre informationsfilmer. Under utbildningsdagar presenterades forskning och medarbetarnas erfarenheter från sitt arbete med målgruppen. Satsningen avspeglade kunskap från forskning, professionellas kunskaper från arbete med unga och ungdomarnas egna erfarenheter. Materialet finns tillgängligt via stadens hemsida.

Syftet var att deltagarna efter genomförd utbildning lättare skulle uppmärksamma och identifiera dessa barn och ungdomar, bemöta dem på ett professionellt och stödjande vis samt slussa dem vidare till en verksamhet eller insats i de fall det fanns behov av stöd och hjälp.

Därefter hölls ytterligare utbildningsdagar under 2015 där verksamheter i staden och samarbetspartners berättade om hur de arbetade i frågan och delade erfarenheter med medarbetare från socialtjänst, elevhälsa och samarbetspartners inom bland annat polis och barnmorskor och sjuksköterskor från hälsovården. Representanter från Socialstyrelsen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Länsstyrelsen i Stockholms län och intresseorganisationer deltog vid utbildningsdagarna med bokbord och skyltutställningar. Totalt ca 320 personer deltog vid utbildningsdagarna. Varje utbildningstillfälle följdes upp genom en webbaserad enkät. Svaren sammanställdes kontinuerligt och resultaten beaktades i den fortsatta planeringen av satsningen.

35 medarbetare fördjupade sina kunskaper genom att socialförvaltningen i samarbete med Karolinska institutet och Ersta Sköndal högskola erbjöd två högskolekurser på vardera 7.5 högskolepoäng. I utbildningen deltog behandlare, fältassistenter, kuratorer vid ungdomsmottagningar, elevhälsa och utredande socialsekreterare.

Mikamottagningen, uppsökande socialtjänst, ungdomsjouren, Barnahus, Järva ungdomsmottagning och socialjouren genomförde två studieresor som möjliggjort kunskapsfördjupning och erfarenhetsutbyte för de verksamheter som arbetar nära målgruppen.

Lovande utvecklingsarbeten beviljades utvecklingsmedel

I kontakt med stadsdelsförvaltningarna och genom satsningens referensgrupp blev det tydligt att flera lovande utvecklingsarbeten pågick i staden. Efter beslut i satsningens styrgrupp fördelades utvecklingsmedel under år 2014-2015 till:

- Järva ungdomsmottagning vid Rinkeby-Kistas stadsdelsförvaltning för utveckling av arbetet. Utifrån ett

frågematerial riktat till unga utsatta för sexuell exploatering som de tagit del av vid studiebesök på Barndardo's i Storbritannien, planerar de att pröva materialet i Sverige i mötet med unga, samt även utforma ett material som de planerade att använda när de besökte skolorna i området.

- Mikamottagningen för att kunna utöka sina besök vid ungdomsmottagningar och grundskolor i syfte att informera om sin verksamhet och väcka diskussion om sexuell utsatthet.
- Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning för att kunna fortsätta sitt preventiva arbete med normer och värderingar vid grundskolor i samverkan med lokala högstudier i programmet *Respekt och Självrespekt, normer kring sexualitet bland ungdomar*.

Fördjupningsstudie av Linköpings universitet

För att få kunskap om hur situationen för stadens unga såg ut vad gäller sexuell utsatthet gavs Linköpings universitet i uppdrag att genomföra en studie om unga i Stockholm. Studien var en fördjupningsstudie utifrån en nationell enkätstudie av landets gymnasieungdomar i årskurs tre. Syftet med studien var att undersöka unga i Stockholms stad och deras erfarenheter av sex, sexuella övergrepp och sexuell exploatering. Även erfarenheter av stöd och hjälp studerades och jämfördes med övriga landets unga för att se om något skilde sig mellan grupperna.

Den samlade bilden var att unga i Stockholms stad i stort sett har samma erfarenheter av sex, sexuella övergrepp och sexuell exploatering som unga i övriga landet. I rapportens slutsatser lämnades följande rekommendationer:

- Preventiva program i skolan som riktar sig till barn och unga för att förebygga sexuella övergrepp.
- Evidensbaserade stöd- och hjälpinsatser inklusive behandling för de som utsatts för sexuella övergrepp, sålt sex eller skadat sig genom sex.
- Program för att stötta kompisar som fått ta del av övergreppsberättelser.
- Utbildning för professionella som arbetar med barn och unga om bemötande samt om sex och sexuella övergrepp.

Fokus vid utsatta grupper, fortsatt kunskapsfördjupning och satsning på preventiva åtgärder

Erfarenheter från satsningen 2014-2015 och resultat från Linköpings universitets studie låg till grund för planeringen av det fortsatta arbetet. Det ökade antalet ensamkommande barn ställde krav på att utveckla arbetet ytterligare. Därför var fokus under 2016 på följande delar:

- Utbilda personal som arbetar vid HVB för ensamkommande. Barn som anländer ensamma till Sverige är en grupp som löper särskild risk för att utsättas för sexuellt utnyttjande eller annan verksamhet som innebär nödläge för den unge. Utvecklingsmedel beviljades för att ta fram och genomföra en utbildning vid Framtid Stockholm i samarbete med ANDT-samordnare vid Länsstyrelsen i Stockholms län. Arbetet skulle integreras i pågående utvecklingsarbeten som syftade till att höja kunskapsnivån hos personal som arbetar med målgruppen. Genom samarbetet förväntades sexuell utsatthet och exploatering ges utrymme i utbildningen.
- Utvecklingsprojektet som startats i Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning *Respekt och Självrespekt, normer kring sexualitet bland ungdomar* beviljades fortsatta utvecklingsmedel för att fördjupas och spridas.
- Mikamottagningen beviljades medel för att fördjupa sitt utbildande uppdrag för att kunna anordna seminarier under året på temat sex mot ersättning, sexuell utsatthet och exploatering.
- Medel för att avropa högskoleutbildning på 7.5 högskolepoäng från Karolinska Institutet med 25 utbildningsplatser.

Genomförandet av satsningen under 2016

Här redogörs för de fyra delarna där fokus legat under 2016.

Utbildningen som riktade sig till personal som arbetar vid boenden för ensamkommande, utvecklingsarbetet *Respekt och Självrespekt, normer kring sexualitet bland ungdomar*, Mikamottagningens seminarier och högskoleutbildning vid Karolinska Institutet.

Våga vara viktig

Utbildningssatsningen planerades och genomfördes av en projektledare vid Framtid Stockholm i samarbete med Länsstyrelsen i Stockholms län. Projektgruppen som tog fram materialet bestod av

medarbetare från uppsökande socialtjänst, Minimaria och HVB för ensamkommande.

Särskild expertis kopplades till projektet, Fred Nyberg, seniorprofessor i beroendekunskap vid Uppsala Universitet, Pernilla Rempe Sjöstedt, leg. psykolog vid Rädda Barnen, Traumamedveten omsorg, Charlotta Thorelius, utvecklingsledare mot prostitution och människohandel, Länsstyrelsen i Stockholms län och Eva-Marie Wenneberg, barnmorska, Beroendecentrum/Maria Ungdom.

Projektet fick namnet *Våga vara viktig* och vänder sig till personal som arbetar i ensamkommande ungdomars omsorgsmiljö. Syftet med projektet var att stärka de viktiga vuxna som arbetar i ungdomarnas omsorgsmiljö för att förebygga, tidigt upptäcka och kunna hantera temana alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT), fysisk-, psykisk- och sexuell hälsa, sexuell exploatering och människohandel⁴. Innehållet i *Våga vara viktig* är ett resultat av kunskap inhämtad från forskning, kliniska erfarenheter och beprövade metoder, vad ensamkommande har uttryckt för behov och vad HVB-personal som arbetar med ensamkommande barn och unga har uttryckt att de behövde.

Projektets mål var att öka kunskapen hos professionella om arbetssätt, verktyg och metoder att använda sig av i sitt arbete för ökad trygghet i den professionella rollen. Avsikten var att de skulle bli bättre rustade för att våga vara de viktiga vuxna som både ungdomarna efterfrågar och som forskning visar att ungdomarna behöver.

Sex av stadens HVB-verksamheter för ensamkommande barn och unga tog del av utbildningsinsatsen under året – båda ankomst-, asyl- och PUT-boenden. HVB-verksamheterna hade platser för både pojkar och flickor men majoriteten av antalet platser upptogs av pojkar. Den uppgivna åldern på de placerade barnen och ungdomarna varierade mellan 12-21 år.

Projektmålen uppnåddes. Målen utvärderades både kvalitativt och kvantitativt, såväl baserat på deltagarnas direkta feedback och erfarenheter under utbildningen som genom den utvärdering som CES⁵ stått för. Den senare bestod av en för- och en eftermätning. Den första före utbildningstillfälle 1 och den andra efter utbildningstillfälle 2. Resultatet visar att majoriteten av deltagarna uppgav sig vara nöjda med utbildningen och de uppgav att de nya

---

⁴ Våga vara viktig – en utbildning om förebyggande arbete med ungdomar i deras omsorgsmiljö, Kamilla Asp 2016.

⁵ CES, Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin ska bidra till en god och jämlik hälsa för befolkningen i Stockholms län genom kunskapsutveckling och kunskapsspridning. CES tillhör Stockholms läns sjukvårdsområde (SLSO) och arbetar på uppdrag av Hälso- och sjukvårdsförvaltningen i Stockholms läns landsting

kunskaperna hade lett till att de agerade mer aktivt i relation till ungdomarna, mer i samsyn med kollegor och med ökad samverkan med andra professionella. 80 procent uppgav att de initierat fler eller många fler samtal med ungdomarna. Utvärderingen finns som bilaga till projektrapporten *Våga vara viktig* (Asp 2016) se fotnot ovan.

Projektet är skapat utifrån ökade kunskapsbehov för arbetet med ensamkommande barn och ungdomar. Det blev tydligt under projektets gång att arbetssätt och förhållningssätt i *Våga vara viktig* också var applicerbart i omsorgsarbetet med andra placerade barn och ungdomar än ensamkommande.

Under projektåret har olika verksamheter kontaktat Framtid Stockholm för att få ta del av projektets erfarenheter. Det är främst kommunala och privata HVB-verksamheter både inom staden och från andra städer i landet, myndighetsutövande utredningsenheter i Stockholms stad, ungdomsmottagningar, uppsökande fältarbetare och ANDT-samordnare inom och utanför Stockholms län, liknande projekt i Malmö, SKL som önskar sprida arbetet i sin verktygsbank, Rädda Barnens enhet för Traumamedveten omsorg, Transkulturellt centrum i Stockholm och RFSU Stockholm⁶ som också haft ett projekt under året med samma målgrupp. Vid SoN 28/3-17 beslutades att Framtid Stockholm skulle erbjuda utbildningen till stadens boenden samt familjehem för ensamkommande barn under 2017.

Utvecklingsmedel för spridning av *Respekt och Självrespekt, normer kring sexualitet bland ungdomar*

Projektet *Respekt och Självrespekt, normer kring sexualitet bland ungdomar* togs fram i stadsdelen Hägersten-Liljeholmen. Där hade polis, socialtjänst, skola med flera aktörer uppmärksammat en problematik bland ungdomar som handlade om hur de resonerade gällande sexualbrott. Lärare vittnade om en ökning av grövre sexistiskt språk och ändrade attityder bland ungdomar.

Det Lokala Brottsförebyggande Rådet i området beslutade under 2013 om att starta *Respekt och Självrespekt, normer kring sexualitet bland ungdomar*. Medel beviljades projektet som en del av den stadsövergripande satsningen som denna slutrapport summerar. Genom fokusintervjuer och möten med referensgrupp togs ett material fram som sattes samman i ett program. Ca 600 ungdomar vid stadsdelens högstadieskolor deltog i programmet 2013-2015 och

---

⁶ RFSU Stockholm sexualupplysning på HVB är ett projekt på lättare svenska och riktar sig mot personal och ensamkommande ungdomar och har finansierats av Länsstyrelsen i Stockholms län.

arbetade med temana: respekt, självrespekt, normkritiskt tänkande, gränsdragningar, ansvar och samtycke.

Som en följd av att en hög andel unga personer blivit sexuellt ofredade vid stadens årliga evenemang för unga i augusti, *We are Stockholm* 2015, beslutade kommunfullmäktige i Stockholms stad i mars 2016 att projektet *Respekt och självrespekt Stockholm (RoS Stockholm)*, ska vara stadsövergripande och nå ut till ungdomar i hela Stockholms stad. Medel tillfördes Kulturförvaltningens evenemangsavdelning för att en trygghetskoordinator med brett uppdrag skulle arbeta för att minska ungas sexuella utsatthet. Projekttiden för *RoS Stockholm* sattes till april 2016 - dec 2017.

RoS Stockholm

Syftet med projekt *RoS Stockholm* är att ge unga stöd och hjälp att skapa goda förutsättningar och verktyg för att medvetandegöra eget ansvar, gränsdragning och värderingar.

Genom kunskapsinhämtning av statistik och fakta ska projektet generera ett evidensbaserat underlag för framtida insatser samt uppmuntra till vidare forskning på området.

Projektets effektmål är att på sikt minska antalet sexualbrott bland ungdomar och ge ungdomar kunskap och verktyg till att kunna ifrågasätta normförskjutningar, synliggöra värderingar samt uppfatta gränsdragningar genom att kunna skilja mellan vad som är tillåtet respektive otillåtet.

RoS Stockholm har tre inriktningar:

RoS Stockholm – Utbildning & Information

Denna del har till uppgift att sprida RoS-programmet till ungdomar mellan 13-15 år, via vuxna som arbetar med målgruppen (exempelvis fältassistenter, socialarbetare och lärare) inom stadens stadsdelsförvaltningar och skolor. Ungdomarna driver själva processen framåt genom att ledarna för programmet anpassar innehållet till den nivå som passar gruppen.

RoS Stockholm – Evenemang

Inriktningen *Evenemang* har till uppgift att ta fram verktyg för arrangörer för hur de ska kunna arbeta med trygghetsskapande åtgärder för ungdomar, kopplat till olika evenemang. Verktuget ska finnas tillgängligt för stadens förvaltningar och bolag, samt externa arrangörer.

RoS Stockholm – Forskning & Fakta

Forskning- och faktadelen har i uppdrag att ta fram en rapport som beskriver vilken forskning det finns på området och vilken typ av forskning som eventuellt skulle behövas. I underlaget till rapporten

kommer omvårdsbevakning kring sexualbrott bland unga att ingå, samt kartläggning av vilka aktörer som arbetar med frågan.

Resultat från 2016 års arbete

Då *RoS Stockholm* även pågår under hela 2017 har resurser och tiden fördelats mellan de tre inriktningarna.

I projektets del som handlar om **utbildning & information** har en rad aktiviteter genomförts. Projektet har deltagit i samverkansforum för att bidra med kunskap och erfarenheter kring förebyggande arbete och trygghetsskapande åtgärder mot sexualbrott. Exempelvis i samverkansmöten med polismyndigheten, i workshop för representanter från Sveriges största musikfestivaler (Live Sweden) och i samverkan kring strategier för förebyggande aktiviteter tillsammans med Aftonbladet, SL och Gröna Lund. Projektgruppen har föreläst för medarbetarna på Tillståndsenheten på Socialförvaltningen, för elever på Musik- och Eventarrangörsprogrammet på Campus Nyköping och utbildat ungdomar och personal på Kultur och We Are Sthlm festivalerna till att bli RoS ambassadörer och sprida metoden vidare. Därutöver har projektet samarbetat med RFSU Stockholm samt haft mediekontakter som en del i sitt spridningsuppdrag.

I november hölls en workshop med syfte att lyfta tankar och visioner kring hur *RoS Stockholm* bäst kan nå ut till målgruppen ungdomar. Representanter från kulturförvaltningen, utbildningsförvaltningen, RFSU, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, stadsledningskontoret, Migrationsverket, stadens preventionssamordnare, Tillståndsenheten på socialförvaltningen, Gröna Lund, Kansliet för mänskliga rättigheter och demokratiutveckling, socialförvaltningen, Polisen, Grundare Nattskiftet, Stiftelsen Tryggare Sverige, Origo, Ortens Favoriter, Länsstyrelsen i Stockholms län, uppsökande kuratorer och fältassistenter i staden, Eriksdalsbadet och Idrottsförvaltningen deltog i workshopen.

Under hösten 2016 har informationsmöten hållits kring spridningen av skolprogrammet och alla stadsdelar har kontaktats för att ta del av erbjudandet om att få utbildning i RoS.

Vidare genomfördes kampanjen **#djuorkestern**. I en kortfilm uppmuntrades till civilkurage och att uppmärksamhet riktas till beteenden och attityder som inte är ok.

I **evenemangsdelen** låg fokus från april till september på festivalen We Are Sthlm som lockar ca 170 000 ungdomar och som pågår i Kungsträdgården i stadens centrum. *RoS Stockholm* var en del av festivalen och skapade i samarbete med fokusgrupper budskapet

#wearerespekt. Tjugo ungdomar fick sommarjobb via staden för att under festivalen nå ut till unga och arbeta förebyggande genom dialog och aktiviteter. Dessa bestod av att göra övningar hämtade från RoS skolprogram och att samtala kring de ämnen som RoS programmet består av. Under festivalens fem dagar hade aktiviteterna 11 500 besökare.

En omvärldsrapport med syfte att ge en överblick över hur medier rapporterar kring sexualbrott bland unga har beställts med planerad leverans våren 2017 av projektets del som handlar om **forskning & fakta**. Rapporten ska ge en indikation på hur det sett ut i medierna, vad som pratats om mest och om man ser några trender vad gäller tid eller geografisk plats. Rapporten ska ligga till grund för omvärldsbevakningen som är ett av målen i forskning & fakta.

Planering av RoS Stockholm för det avslutande året 2017
Fokus under 2016 låg på **evenemang** samt **forskning & fakta** insamlingen, samt att lägga grunden för spridning av skolprogrammet. Under 2017 riktas arbetet mot att utbilda utförare såsom fältassistenter, fritidsledare, ungdomscoacher, ungdomsmottagningar, idrottsledare med flera och att erbjuda ett utbildningspaket innehållande stöd till utförarna till att genomföra programmet med unga.

Projektet kommer att utvärderas under hösten 2017 och projektmålen kommer att följas upp och summeras i en projektrapport. Parallellt med de tre projektmålen undersöks hur *RoS Stockholm* kan bli varaktigt efter projektiden. Här ingår att undersöka om en ytterligare spridning kan bli möjlig genom exempelvis fler externa samarbeten, fler utbildningstillfällen, en utökad åldersmålgrupp eller större geografisk spridning.

Ett utvecklingsområde under 2017 är att undersöka hur uppdraget med att sprida RoS kan genomföras i samarbete med utbildningsförvaltningens uppdrag i budget för 2016, att sprida utbildningsprogrammet Mentors in Violence Prevention (MVP) i Stockholms stad.

Mikamottagningens seminiärer

Under 2016 genomgick Mikamottagningen vissa förändringar i verksamheten. Med anledning av det hade verksamheten inte full kapacitet och seminarierna kunder inte fullföljas enligt plan.

Högskoleutbildning vid Karolinska Institutet

Under 2015 avropades en högskolekurs från Karolinska Institutet och platser erbjöds på en högskolekurs vid Ersta Sköndals Högskola. Utbildningarna var uppskattade och för att ytterligare

höja kunskapsnivån i stadens socialtjänst som möter utsatta unga avropades ännu en kurs från Karolinska Institutet. Den gavs under hösten 2016 och var snarlik i upplägget den kursen som erbjudits året innan. Denna gång erbjöds även medarbetare vid stadens verksamheter med andra arbetsgivare än Stockholms stad, såsom poliser, barnmorskor, skolkuratorer och skolsköterskor platser. 26 personer deltog i högskoleutbildningen.

Slutord

Det övergripande syftet med satsningen under de tre åren har varit att höja kunskapsnivån inom stadens socialtjänst och därmed öka förutsättningarna för att kunna upptäcka, bemöta och stötta barn och unga vidare som har sex mot ersättning eller är sexuellt exploaterade eller utsatta, på ett respektfullt och ändamålsenligt sätt. Syftet är uppnått. De enskilda utbildningsdagarna, högskoleutbildningarna och de lokala utvecklingsprojekten som satsningen beviljat utvecklingsmedel till, följdes upp. Medarbetare vid utbildningsdagarna har i stor utsträckning varit nöjda. Detsamma gäller de personer som gått högskoleutbildningarna vid Karolinska Institutet och Ersta Sköndals Högskola. Det innebär att medarbetarna som tagit del av kunskapen har fått breddade kunskaper inom området och förutsättningar för att upptäcka, bemöta och stötta barn och unga vidare har förbättrats.

Det innebär att fler barn och unga i sexuell utsatthet som stadens socialtjänst med samarbetspartners kommer i kontakt med kan få ett gott bemötande, kan bli stöttade på ett hjälpsamt sätt och få en vägledning till fortsatt behandling. Det innebär att fler barn och unga ges stöd till att utvecklas gynnsamt och för att bättre kunna utvecklas utifrån potential. Utbildningspaketet med kunskapssammanställning och informationsfilmer finns tillgängligt via stadens hemsida. Där ingår diskussionsunderlag för fördjupning i arbetsgrupper eller för självstudier.

Utbildningen för medarbetare vid stadens HVB-verksamheter för ensamkommande *Våga vara viktig* har varit uppskattad och kommer att erbjudas till samtliga HVB-verksamheter i staden under 2017. *RoS Stockholm* pågår även under 2017 och har en planering för att det preventiva programmet som riktar sig till unga ska spridas över staden. *Ros Stockholm* bygger också upp en struktur för att frågor om sexuell exploatering och utsatthet kommer att kunna uppmärksammas över tid.